

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2004:3
ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Efterreformatorisk urbanisering i kvarteret Markattan

RAÄ 96

Norrköpings stad och kommun

Östergötland

Dnr: 422-2004-2003

Pär Karlsson

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text Pär Karlsson

Grafik Lars Östlin och Pär Karlsson

Utskrift UV Öst, Linköping, 2004

Kartor ur allmänt kartmaterial, Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2004 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2004:3

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning 5

Antikvarisk bakgrund 5

Förundersökningens syfte 7

Förundersökningens genomförande och resultat 9

Genomförande 9

Resultat 11

Den agrara fasen 11

Den urbana fasen 13

Stadsbranden 1655 och den rutnätsreglerade staden 14

Avslutning 15

Referenser 16

Administrativa uppgifter 16

Bilagor 17

Bilaga 1. Fyndlista 17

Bilaga 2. Schaktbeskrivningar 20

Bilaga 3. Sektioner och kontextbeskrivningar 21

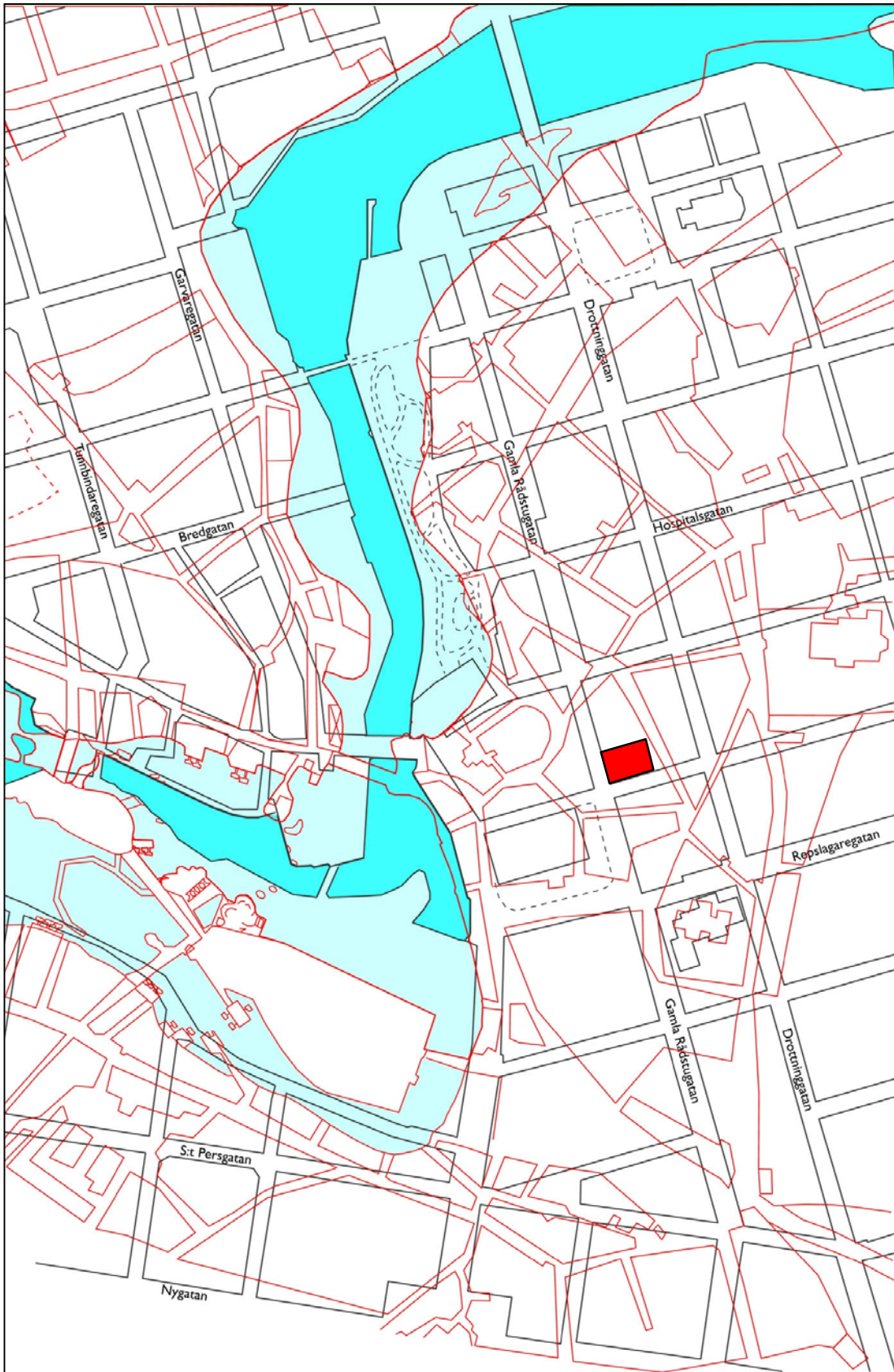

Fig 1. Norrköpings moderna stadskarta (svart) samkoperad med 1640-års karta (röd) med undersökningsområdet markerat.

Efterreformatorisk urbanisering i kvarteret Markattan

Henry Ståhl Fastigheter AB planerar att uppföra en ny kontorsbyggnad i kvarteret Markattan (kv Markattan 10) i Norrköping. Exploateringsytan uppgår till cirka 660 kvm utmed Gamla Rådstugugatan och Skolgatan.

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst utförde år 2003 en arkeologisk förundersökning inom den aktuella exploateringsytan. Undersökningen visade på omfattande och synnerligen välbevarade äldre lämningar inom ett område motsvarande cirka 500 kvm.

Den arkeologiska förundersökningen i kvarteret Markattan gav vid handen att lämningarna representerar Norrköpings efterreformatoriska expansionskede: ca 1550 – ca 1660.

Två typer av markutnyttjande kunde dokumenteras. De äldsta kulturlagren representerade markberedningar, djurhållning samt eventuellt även odling. De yngre en tomtmiljö med gångar, gränder och bebyggelse.

Inledning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst genomförde under juli månad år 2003 en arkeologisk förundersökning i kvarteret Markattan 10 i Norrköping. Undersökningen föranleddes av ett planerat nybygge av kontorshus. Exploatör var Henry Ståhl Fastigheter AB i Norrköping.

För fältarbetet ansvarade arkeolog Pär Karlsson som också har sammanställt rapporten.

Antikvarisk bakgrund

Henry Ståhl Fastigheter AB planerar att uppföra ett nytt kontorshus i sydvästra delen av kvarteret Markattan i Norrköping (kv Markattan 10). Exploateringsytan uppgår till cirka 660 kvm i hörnet Gamla Rådstugugatan och Skolgatan. Ytan har i senare tid varit bebyggd men nyttjas i dag som asfalterad parkeringsplats. I områdets östra del stod tidigare det sk KFUM-huset och i den västra delen det sk Societetshuset (Fig 2.). Societetshuset var uppfört under 1800-talets början och KFUM-huset under 1900-talet. Båda byggnaderna revs under 1980-talet. KFUM-huset hade källare vilket Societetshuset saknade. Detta gjorde bedömningen möjlig att det kunde finnas bevarade äldre kulturlager under Societetshuset, vilket bedömdes vara mindre sannolikt på platsen för KFUM-huset.

Norrköping är en av Östergötlands sex medeltida städer och framträder som en stad, i juridisk mening, i det skriftliga källmaterialet vid 1300-talets mitt. Orten har dock sannolikt varit en centralort även under medeltidens första århundraden. Staden expanderade kraftigt under efterreformatorisk- och stormaktstid. Under stormaktstiden var Norrköping rikets andra stad i storlek. Det arkeologiska kunskapsläget är bristfälligt för såväl den medeltida som den efterreformatoriska och stormaktstida staden, även om kunskapsnivån har ökat väsentligt de senaste åren (t ex Lindeblad i manus).

I Norrköping, från att under medeltida sannolikt varit en mindre jordbruks- och fiskeby, inleds ett nytt skede i stadens utveckling vid mitten av 1500-talet. Utvecklingen av järnhanteringen i Östergötlands bergslag under efterreformatörisk- och stormaktstid medförde att Norrköping kom att få stor betydelse som utskeppningshamn. I och med detta och den intensifierade industriella och hantverksmässiga utvecklingen i staden från 1580-talet expanderade Norrköping kraftigt. Staden fick även en ny funktion i stadsförvaltningen under samma tid. Under 1500-talets andra hälft uppfördes en kungsgård i Norrköping, avsedd som mönsterjordbruk och kronans stödjepunkt i regionen. Efter att gården brunnit redan år 1604 byggdes en stor slottsanläggning, Johannisborg, upp på norra sidan av Motala ström. Enligt historikern Björn Helmfrid inverkar både dessa anläggningar gynnsamt på staden och dess näringsliv (Helmfrid 1965:8, 25). Under 1600-talets första decennier anlades det första vapenfaktoriet i Norrköping vilket under nederländaren Louis de Geer's ledning expanderade kraftigt. Vid samma tid tillkom även ett mässingsbruk och ett vantmakeri. Tack vare dessa industrier, tillsammans med Axel Oxenstiernas intresse för Norrköping som experimentort för dennes stadspolitiska reformidéer, kom Norrköping att växa kraftigt och utvecklas till landets viktigaste industriort och rikets näst största stad under stormaktstiden (Helmfrid 1965:279 ff, 369 ff).

Fig 2. Utsnitt ur Norrköpings primärkarta med exploateringsområdet och den äldre kända bebyggelsen markerad.

Under 1500-talets andra halva och 1600-talets första decennier växte Norrköping kraftigt. Enligt Helmfrid är det möjligt att anta att befolkningsutvecklingen motsvarade en tredubbling mellan åren 1567 – 1618. Bebyggelsen expanderade fr a mot söder och sydväst samt mot norr, bl a på den då nyanlagda stadsdelen Saltängen (Helmfrid 1965:31 ff).

Norrköpings innerstad har under århundradens lopp genomgått stora fysiska förändringar. Vid arkeologiska undersökningar har mycket omfattande markberedningsarbeten i form av utschaktningar och motsvarande utfyllnader kunnat dokumenteras från och med åtminstone 1200-talets andra hälft (Karlsson & Menander i manus). Utfyllnaderna förefaller främst ha varit koncentrerade till de låglänta, strömnära partierna. Till detta kommer även en för Sverige ovanligt konsekvent genomförd rutnätsreglering av gatunätet i innerstaden, varvid det

åtminstone till delar medeltida gatunätet i princip utplånades helt. Regleringarna av gatunätet tog fr a avstamp i de återuppbyggnadsarbeten som följde på de stora stadsbränderna 1655 och 1719. I den del av staden där kvarteret Markattan är belägen genomfördes regleringarna relativt snart efter branden år 1655, sannolikt senast under de första åren av 1660-talet (Helmfrid 1971:414 ff).

Planer på en rutnätsreglering av gatunätet hade funnits i Norrköping sedan 1560-talet. Den äldsta bevarade stadskartan från år 1640 är tillkommen i samband med just regleringsplaner. I syfte att utgöra underlag för en modernisering av stadens gatunät avbildades de då befintliga gatorna och gränderna. Av kartan framgår det tydligt att det föreligger ytterst få överensstämmelser mellan det äldre gatunätet och dagens (Fig 1.).

Kvarteret Markattan är beläget inom det område som har pekats ut som det troliga medeltida centrala stadsområdet, i den äldre stadsdelen Stranden. Kvarteret ligger i skärningspunkten mellan broläget över Motala ström vilket antagits ha medeltida ursprung, Gamla Torget som är utpekat som stadens äldsta torg och S:t Olai kyrka, den medeltida stadsförsamlingens kyrka.

I samband med projektet *Medeltidsstaden* (Broberg 1984) genomfördes en rekonstruktion av den förmodade ursprungliga marktopografin i Norrköping. Likaså gjordes en samkopiering av dagens karta och den äldsta bevarade stadskartan från år 1640, dvs från tiden före de stora gaturegleringarna. Enligt dessa kartor ligger kvarteret Markattan med det aktuella exploateringsområdet på en platå i en flack västsluttning mellan den markanta höjdryggen i öster där S:t Olai kyrka ligger och torget i väster, mitt i en större "kvartersfigur" (Fig 1 & 3.).

I kvarteret Markattan finns det bara en tidigare arkeologisk iakttagelse. I samband med grundgrävningar på 1910-talet påträffades rester från en äldre gatusträckning (SR 27). I anslutande gator och kvarter har det gjorts ett antal arkeologiska iakttagelser. 1947 påträffades flera välbevarade byggnadslämningar i nuvarande Drottninggatan (SR 7C, 7D & 7I). I kvarteret Gripen, kvarteret omedelbart söder om kvarteret Markattan undersöktes 1983 lämningar från en gårdsmiljö från andra halvan av 1500-talet och 1600-talets första hälft (Kjellén 1996). I kvarteret Kronan, kvareter norr om kvarteret Markattan, påträffades ett tunnvalv i samband med schaktningsarbeten på 1930-talet (SR 23). 1981 undersöktes eftermedeltida bebyggelselämningar i kvarteret Kronan (Parr 1981). Förutom ett antal medeltida keramikskärvor som hittades vid undersökningen i kvarteret Kronan förefaller samtliga undersökta lämningar i anslutning till kvarteret Markattan representera Norrköpings eftermedeltida expansionskede.

Förundersökningens syfte

Resultaten från tidigare undersökningar i granngator och -kvarter antydde att det med stor sannolikhet kunde finnas mäktiga och mycket välbevarade kulturlager även i kvarteret Markattan, en sällsynthet i Norrköping.

Trots ett stort antal arkeologiska iakttagelser i staden (>100 st) är kunskapen om det äldre Norrköping är idag, ur ett arkeologiskt perspektiv, begränsad. Den huvudsakliga förklaringen till detta är att de allra flesta iakttagelserna representerar små, eller mycket små undersökningar, var av flertalet dessutom varit av karaktären "efterundersökningar". Det har bara utförts en handfull problematiserande undersökningar från vilka dokumentationsmaterialet tillåter djupare och mer detaljerade analyser av orten under

medeltid och nyare tid. Den aktuella undersökningen bedömdes därför, utifrån dess läge i stadslandskapet, mellan det medeltida torget, det medeltida broläget vid Motala ström och den ena av de två medeltida kyrkorna möjliggöra analyser av hur detta parti av staden utnyttjats och omformats i ett långt tidsperspektiv, från medeltid till stormaktstid.

Förundersökningen syftade till att med så små ingrepp som möjligt datera, klargöra omfattningen av och karakterisera eventuella äldre lämningar inom det aktuella exploateringsområdet, samt att sätta in dessa resultat i ett relevant kulturhistoriskt sammanhang. Resultaten skulle därefter kunna utgöra underlag för kulturhistoriska tolkningar samt kommande antikvariska bedömningar.

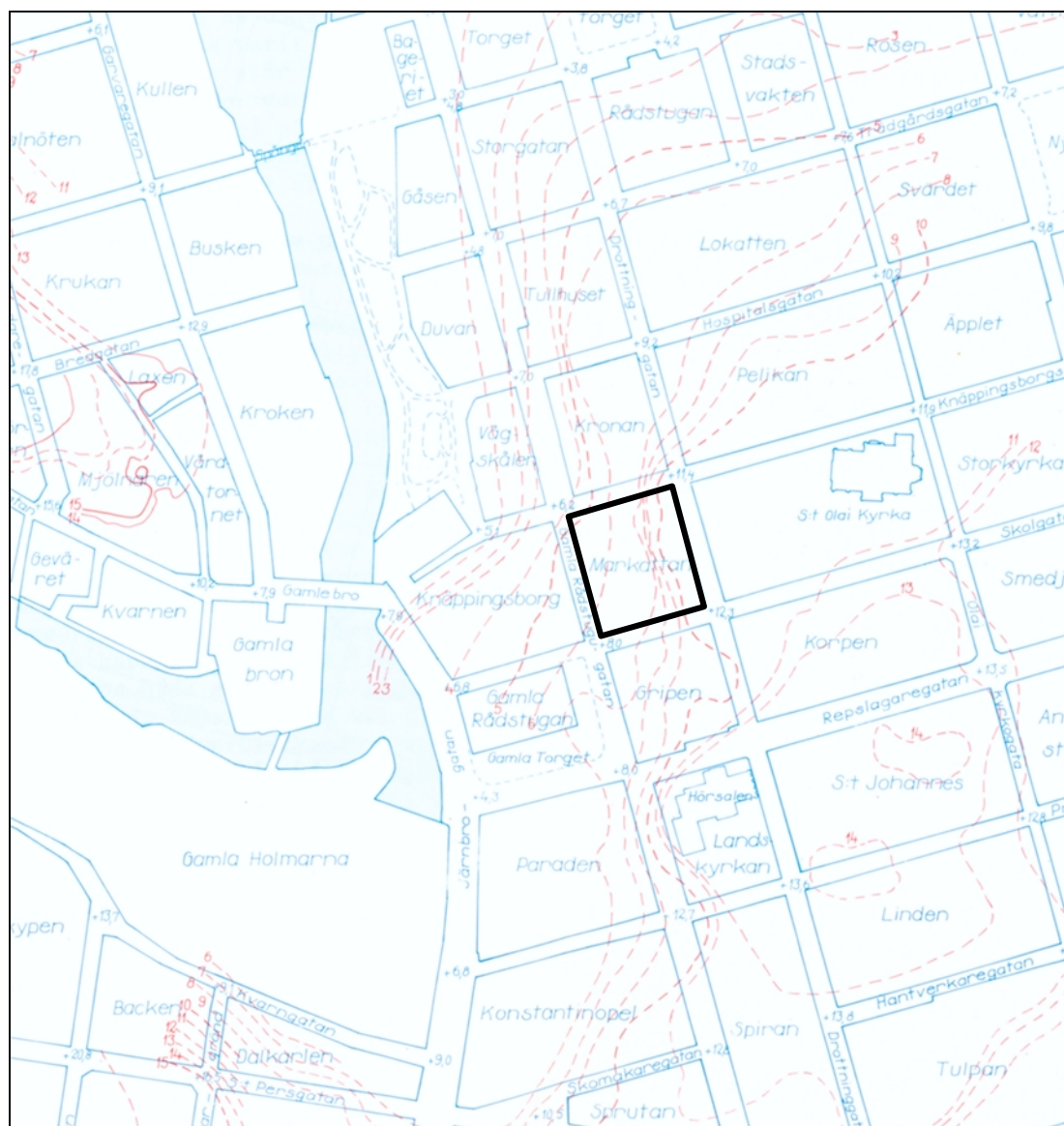

Fig 3. Utsnitt ur Medeltidsstadens karta med rekonstruerad botten-topografi. Kv Markattan är markerat.

Förundersökningens genomförande och resultat

Genomförande

De arkeologiska arbetena inleddes med att en arkeolog excerperade relevanta register i syfte att kartlägga kvarterets nyttjande och fysiska gestaltning under historisk tid. Syftet med detta var fr a att erhålla ett bra planeringsunderlag inför förundersökningens fältarbetsfas.

Förundersökningens fältarbete planerades att inledas med att de platser där det har stått byggnader i modern tid undersöks med hjälp av maskin. Moderna nedgrävningar för källare eller djupa grundmurar skulle tömmas varefter sektionssritningar upprättas. I det fall det inte skulle påträffas några lämpligt belägna källare eller grundmurar avsågs att undersöka mindre ytor för hand. Ytorna skulle placeras i utkanten av exploateringsområdet för att därigenom göra minsta möjliga skada på fornlämningen inför en eventuell slutundersökning.

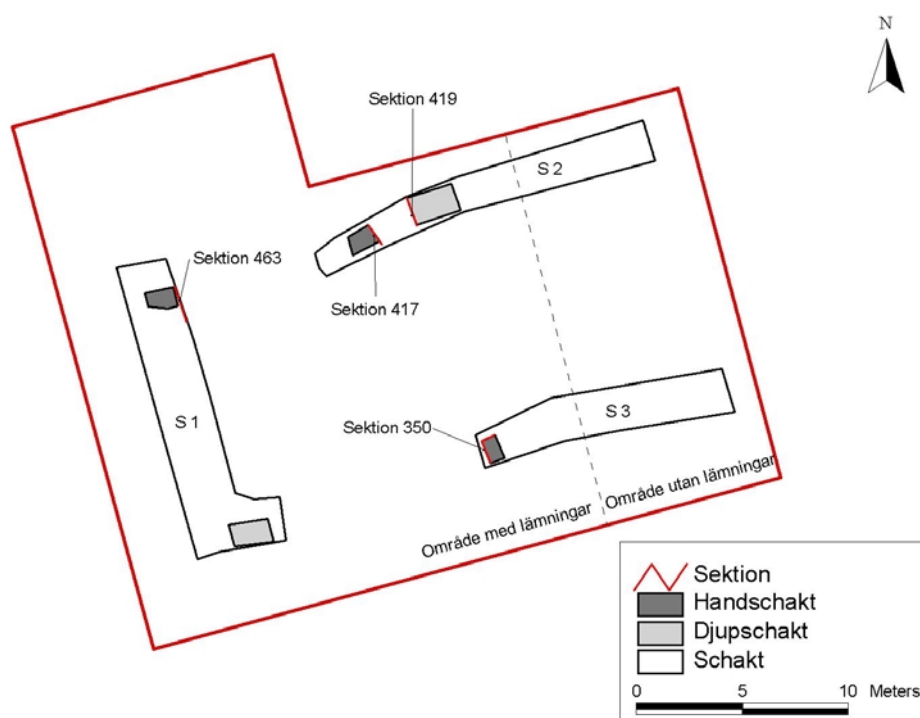

Fig 4. Exploateringsområdet med sökschakter (S 1-3), de med maskin upptagna djupschakterna samt de handgrävda schakterna markerade. Läget för de ritade sektionerna är också markerat.

Hela undersökningen genomfördes metodiskt enligt modern praxis för arkeologiska undersökningar av stratigrafiskt komplexa miljöer, dvs utifrån en konsekvent tillämpning av en kontextuell undersökningsmetod (se t ex Larsson & Johansson-Hervén 1998; Karlsson i Hållans m fl 1999; Larsson 2000). Metoden innebär att samtliga stratigrafiska element (kontexter) undersöks för sig i omvänd stratigrafisk ordning. Kontexterna dokumenteras, undersöks och analyseras i tre dimensioner, där plan prioriteras framför sektion. Kulturlagrens kontaktytor tillmäts en särskilt stor informationspotential, varför dessa problematiseras explicit vid undersökningstillfället. Samtliga kontexter inordnas i en sk Harris-matris i relation till relativ tid varefter de grupperas i kulturhistoriska och analytiskt meningsbärande storheter.

Undersökningsområdet, schakten, handgrävda rutor samt läget för ritade sektioner mättes in digitalt i relation till Norrköpings lokala koordinatnät. Samtliga undersökta kontexter dokumenterades för hand i plan i skala 1:20. Samma skala användes även för sektionsritningarna. All fotografering gjordes med digitalkamera.

Tre schakt togs upp med grävmaskin. Schakten förlades till undersökningsområdets ytterkanter utifrån ambitionen att vinna maximal kunskap utan att för den skull riskera att fördärva mer lämningar än oundvikligt är (Fig 4.). Schaktningen omfattade moderna massor i form av asfalt och dess bärlager samt de därunder liggande raseringsmassorna från de under 1980-talet rivna byggnaderna. Omedelbart under dessa massor påträffades intakta, äldre kulturlager varvid maskinschaktningen upphörde.

Två mindre djupschakt (ca 1x2 m) grävdes dock med grävmaskin *genom* bevarade äldre kulturlager, helt eller delvis ner till orörd undergrund (Fig 4.). Detta gjordes i syfte att i ett tidigt skede få en bild av kulturlagertjocklek och -karaktär. Ett av djupschakten grävdes genom vad som tolkas vara en fyllning i en träinramad avfallsbinge i undersökningsområdets sydvästra hörn (Fig 7.). Det andra djupschaktet grävdes i undersökningsområdets nordöstra del. Detta schakt påverkade en hel sekvens välbevarade äldre kulturlager (se sektionsritning Fig 5.).

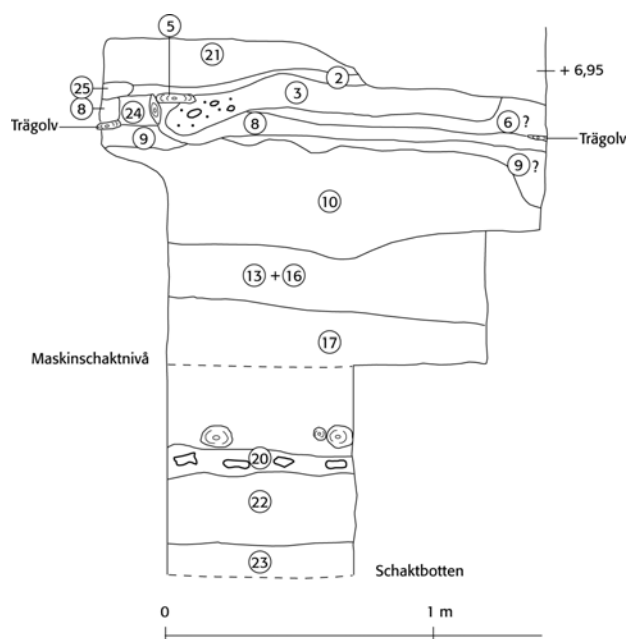

Fig 5. Sektion 419. Maskinschaktat ner till angiven nivå, därunder handgrävt. Kontextbeskrivningar; se bilaga 3.

Efter avslutad schaktning vidtog manuell undersökning av tre ytor, en yta per schakt. Den manuella undersökningen genomfördes enligt en konsekvent tillämpning av en kontextuell undersökningsmetod. En schaktvägg per manuellt undersökt schakt, samt en vägg i det nordostliga maskinschaktade djupschaktet dokumenterades och tolkades i sektion (Fig 4.).

Resultat

Förundersökningen gav vid handen att det inom den aktuella exploateringsytan finns ett större, sammanhängande område med välbevarade äldre lämningar, samt ett område som helt saknar bevarade äldre lämningar (Fig 4.). Det område som saknar lämningar är dels topografiskt något högre liggande, och dels har det i modern tid varit bebyggt med ett hus med källare (det sk KFUM-huset). Den fortsatta resultatredovisningen kommer bara att omfatta de delar av undersökningsområdet som hyste bevarade äldre lämningar.

De bevarade äldre lämningarna inom den aktuella undersökningsytan representerar perioden ca 1550 fram till den arkeologiska förundersökningen 2003. De lämningar som härrör från 18- och 1900-talen utgörs dels av grundrester från större byggnadskroppar med anslutande ledningar, och dels av ett markutnyttjande i form av asfalterad parkeringsplats. Dessa lämningar kommer inte att tynga resultatredovisningen annat än då de bedöms ha påverkat möjligheten till tolkning av de äldre lämningarna.

Vid förundersökningen påträffades mycket få lämningar som kan knytas till perioden ca 1660 (dvs tiden för gaturegleringen) – 1700-talet. I undersökningsområdets sydvästra hörn påträffades dock vad som tolkas vara lämningar efter en stenkällare från denna tid. I övrigt iaktogs inga lämningar från denna period. I den mån sådana har funnits är det möjligt att dessa har schaktats bort i samband med uppförandet av det sk Societetshuset under 1800-talets början (se kap Antikvarisk bakgrund och Fig 2.).

Lämningar äldre än stadsregleringen ca 1660 återfanns inom ett område om ca 500 kvm av de totala ca 660 kvm (Fig 4.). I norr och väster inom undersökningsområdet var de bevarade kulturlagren från etableringen ca 1550 och fram till stadsregleringen upp till 1,8 meter tjocka. I undersökningsområdets sydöstra del, under det sk KFUM-huset, var den bevarade kulturlagersekvensen betydligt tunnare, ca 0,45 meter tjock. I samtliga handgrävda schakt kunde det dokumenteras två typer av markutnyttjande; en agrar fas och en urban, var av den urbana utgörs av perioderna före och efter rutnätsregleringen av gatunätet.

Den agrara fasen

Den äldsta fasen inom undersökningsområdet präglas av en intensiv, planerad kulturlageruppbyggnad. Det finns spår efter en hägnad och en eventuell träbrolagd gränd/gata, men i övrigt kunde inga konstruktioner iakttas inom området. Området har förmodligen nyttjats för avfallsdump och/eller djurhållning.

Området tas i anspråk tidigast under 1500-talets andra hälft. I de allra äldsta kulturlagren påträffades keramik av typen ”yngre rödgods” med vitlersdekor. De första kulturlagren, vilka genomgående var mycket homogena, humösa siltlager med en relativt stor inblandning av artefakter i form av fr a keramikskärvor och djurben, representerar sannolikt ett agrart markutnyttjande präglat av markberedningar, djurhållning samt eventuellt även odling. Dessa lager var av mycket varierande tjocklek, från ca 0,05 meter till ca 0,50 meter och utgjorde sammanlagt som mest en sekvens om ca 1,30 meter från den orörda undergrunden. I undersökningsområdets östra del var de enskilda lagren generellt tjockare, med få undantag tunnare än 0,20 meter.

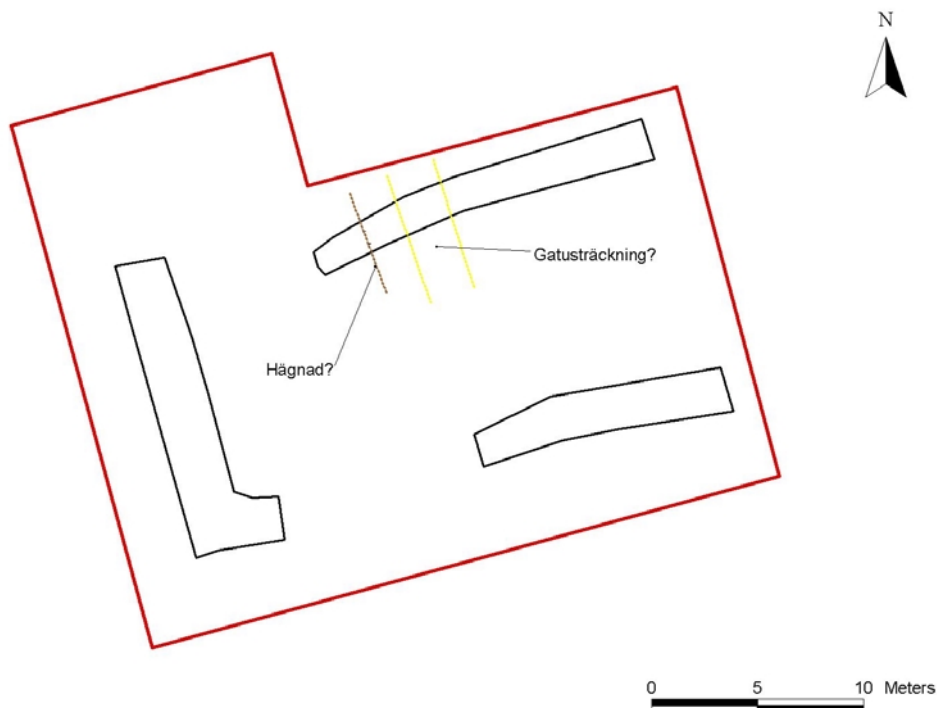

Fig 6. Den äldsta fasens lämningar; en hägnad samt en sannolik vägsträckning. Lämningarna representerar sannolikt 1500-talets slut och 1600-talets början.

I den östra delen av området löpte en hägnad i nord-sydlig riktning. Parallellt med denna, på dess östra sida, löpte vad som sannolikt har varit en träbrolagd gränd eller gata (Fig 6.).

En möjlig tolkning av den första fasen av nyttjande är att området tillförs jordmassor, eventuellt i syfte att planera upp ytan. Sannolikt representerar materialet ett utvalt "avfall" som endast i en liten utsträckning betrampats eller varit utsatt för annan mekanisk påverkan, och därmed inte fragmenterats i någon större utsträckning. De enskilda kulturlagren innehöll en hög frekvens artefakter, vars sammansättning var relativt homogen dels i bemärkelsen föremålssammansättning och dels vad gäller fragmenteringsgrad. Med mycket få undantag utgjordes föremålen av keramik, djurben och järnföremål. De var genomgående stora och relativt ofragmenterade. De små schakt som togs upp under förundersökningen möjliggör dock inte en tolkning av de enskilda lagrens utbredning i plan. Det innebär att det inte går att avgöra om kulturlagren representerar avgränsade avfallsdumpar, eller om det är större sammanhängande utplanade massor vilka är uppbyggda av äldre, och därmed redeponerade äldre avfallsmaterial. Lagren från denna fas uppvisade dock en stor likhet de handgrävda schakten emellan vilket indikerar att det sannolikt rör sig om större, sammanhängande kulturlager.

Den urbana fasen

Den andra fasen inom undersökningsområdet präglas av en genomgripande omstrukturering av ytan. Rena, dränerande kulturlager av träflis eller grus läggs ut över befintliga lager. Därpå anläggs grusade gränder och hus uppförs. En hägnad uppförs och i anslutning till denna grävs en avfallsbinge.

Den urbana fasen inleds med att man över hela ytan för på markberedande massor i form av träflis i öster och rent morängrus i väster. Hur tjockt träflislagret ursprungligen varit är omöjligt att avgöra, men dess motsvarande gruslager var ca 0,25 meter tjockt.

Efter att ytan har ”snyggat upp” läggs grusade gränder/gator ut i vinkel i norr och öster och i anslutning till dessa uppförs hus. I väster tillkommer en hägnad och i anslutning till den en träinramad avfallsbinge. Husen, grändernas och hägnadens läge antyder att den aktuella exploateringsytan i princip omfattar en hel äldre stadsgård samt delar av ytterligare en tomt i norr och en i väster. (Fig 7.).

I samband med denna omstrukturering av ytan upphör tillkomsten av den typ av humösa kulturlager med ett stort innehåll av stora, relativt ofragmenterade artefakter som hade präglat den föregående agrara fasen. På de ytor som skapats under denna fas saknades artefakter i princip helt. Det fyndmaterial som trots allt kan knytas till denna fas var dels mycket ringa i omfattning, och dels utgjordes artefakterna primärt av små, hårt fragmenterade föremål. Undantaget var föremålen i avfallsbingen i sydväst. Dessa utgjordes av stora keramikskärvor samt djurben.

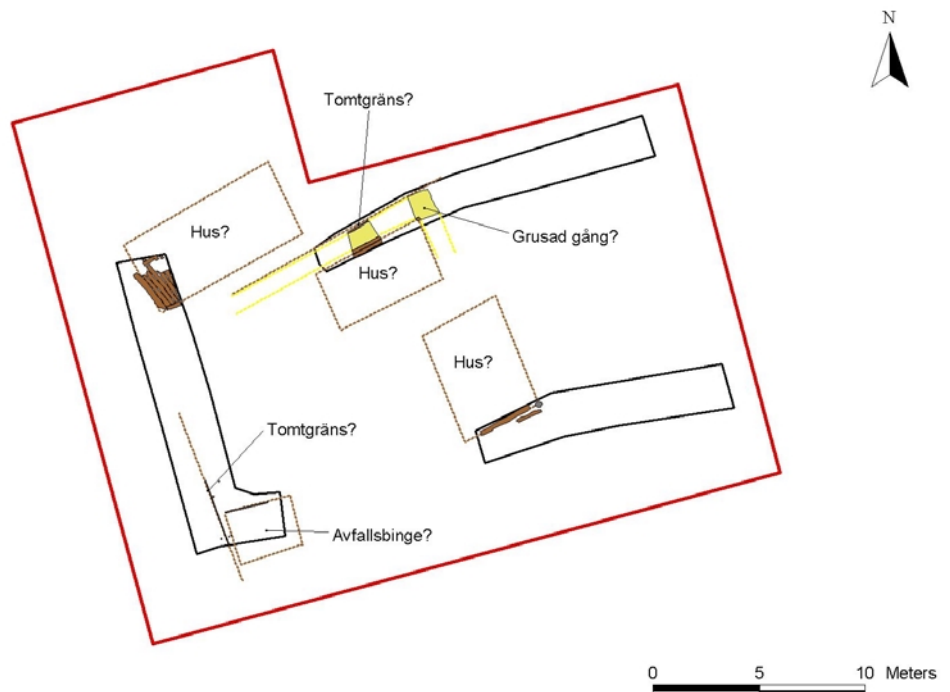

Fig 7. Den urbana fasens faktiska samt tolkade lämningar. Lämningarna representerar sannolikt slutet av 1600-talets första hälft.

Stadsbranden 1655 och den rutnätsreglerade staden

De materiella spåren från livet i området från perioden efter stadsbranden 1655 och de där på följande återuppbyggnadsarbeten inskränkte sig till resterna efter en eventuell stenkällare i exploateringsområdets sydvästra hörn.

Inom de undersökta ytorna saknades helt spår efter den stora stadsbranden 1655 eller de efterföljande återuppbyggnadsarbetena. Enligt de historiska källorna drabbades dock denna del av staden hårt (Helmfrid 1971).

Förutom den från 18- och 1900-talen belagda bebyggelsen återfanns bara en möjlig byggnad från tiden efter stadsbranden 1655. I undersökningsområdets sydvästra kant påträffades en nedgrävd stenkonstruktion som möjligen utgör resterna efter en äldre källare, från tiden efter gaturegleringarna. Orienteringsmässigt avvek denna från de äldre lämningarna i så måtto att denna var orienterad i relation till dagens gatunät medan de övriga följer det på kartan från 1640 avbildade gatunätet (Fig 8.). Den möjliga källaren överlagrades av det sk Societetshusets grund, men nedgrävningen för stenkonstruktionen var grävd genom fyllningslagren i avfallsbingen från den föregående "urbana fasen".

I den mån nedgrävningen och stenkonstruktionen utgör resterna efter en äldre stenkällare torde denna huvudsakligen ligga under den nuvarande tomtgränsen mot, och under den nuvarande trottoaren utmed Skolgatan.

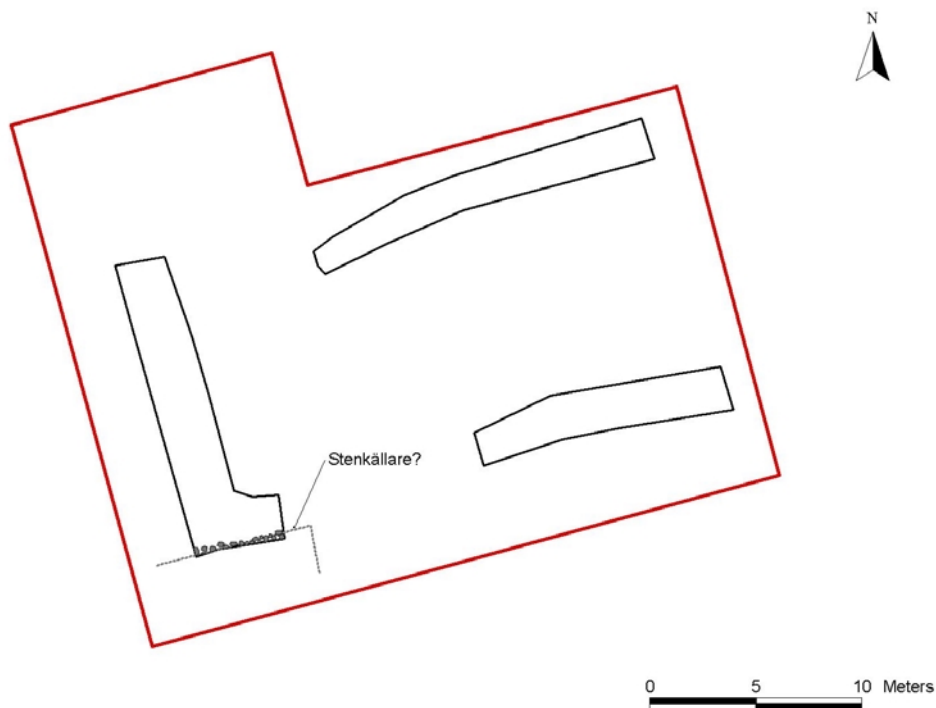

Fig 8. Lämningar från perioden mellan stadsbranden och gaturegleringarna vid mitten av 1600-talet, och uppförandet av den historiskt belagda bebyggelsen inom området (se Fig 2.).

Avslutning

Trots ett stort antal arkeologiska iakttagelser i staden är det arkeologiska kunskapsläget om Norrköpings förflutna, såväl det medeltida som det efterreformatoriska skedet idag i alla avseenden att betrakta som bristfälligt. Detta beror främst på avsaknaden av en problematiserande dokumentation från de många små undersökningar som företagits. Likaså saknas en modern syntes av de arkeologiska resultaten från Norrköpings innerstad.

Den arkeologiska förundersökningen i kv Markattan 10 gav vid handen att det inom delar av det planerade exploateringsområdet finns både omfattande och väl bevarade äldre lämningar, och att dessa representerar den kanske allra mest expansiva perioden i Norrköpings historia: perioden ca 1550 – ca 1660. Den period som också i minst utsträckning varit föremål för arkeologisk problematisering.

Under dagens asfalterade parkeringsplats finns således bevarade pusselbitar för förståelsen av utvecklingen inom de mest centrala delarna av staden.

Linköping i januari 2004

Pär Karlsson

Referenser

- Broberg, B. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden 50*. Rapport. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Stockholm.
- Helmfrid, B. 1965. *Norrköpings historia 2. Tiden 1568-1655*. Stockholm.
- Helmfrid, B. 1971. *Norrköpings historia 3. Tiden 1655-1719*. Stockholm.
- Hållans, A-M., Karlsson, P. & Tagesson, G. 1999. *Kvarteret Dalkarlen. Bebyggelse och industri i stormaktstidens Norrköping RAÄ 96, Norrköpings stad och kommun, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 1999:1. Linköping.
- Karlsson, P. & Menander, H. Arkeologisk undersökning i kv Konstantinopel, Norrköping. I manus.
- Kjellén, U. 1996. *1500- och 1600-talslämningar i kvarteret Gripen*. Riksantikvarieämbetet, rapport UV Stockholm 1996:61. Stockholm.
- Larsson, S. 2000. Stadens dolda kulturskikt. Lundaarkeologins förutsättningar och förståelsehorisonter uttryckt genom praxis för källmaterialsproduktion 1890-1990. *Archaeologica Lundensia IX*. Lund.
- Larsson, S. & Johansson-Hervén, C. 1998. Källmaterialsproduktion och förståelsehorisonter i stadsarkeologin. *META* 1998:2.
- Lindeblad, K. Manus till filosofie licentiatavhandling. I manus.
- Lindgren-Hertz, L. 1999. *Mellan Landsförsamlingens kyrka och Strömmen. Kv Konstantinopel. Norrköpings stad och kommun, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Arkeologisk förundersökning. Rapport UV Öst 1999:4. Linköping.
- Lindgren-Hertz, Arkeologisk förundersökning i samband med schaktningar för fjärrvärme i Norrköping. I manus.
- Parr, M. 1987. *Spår av det medeltida Norrköping i kvarteret Kronan*. Arkeologisk undersökning 1981. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport. UV 1987:10.
- Zerpe, L. 1996. Arkeologisk undersökning. Dalsgatan. Norrköping. Östergötland. *Riksantikvarieämbetet, RAÄ rapport. UV Uppsala 1996*. Uppsala.

Administrativa uppgifter

- Riksantikvarieämbetets dnr: 422-2004-2003.
- Länsstyrelsens dnr: 431-9819-03.
- Projektnummer: 1520499.
- Undersökningstid: sommaren 2003.
- Projektgrupp: Pär Karlsson.
- Exploateringsyta: ca 660 kvadratmeter.
- Undersökt yta: ca 95 kvadratmeter.
- Läge: Ekonomiska kartan, blad 8G 9e, edition Norrköping, x 6496352 y 1522194.
- Koordinatsystem: Norrköpings lokala.
- Höjdsystem: Norrköpings kommuns höjdsystem.
- Fynd: Fnr 1–100 (ca 25 fnr/m³), förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Fyndlista

FNR	MATERIAL	SAKORD	VIKT (g)	ANTAL	FRAGMENTERING	ANMÄRKNING
1	Koppar	Mynt	8	1	Intakt	1636, Nyköping/Säter
2	Koppar	Mynt	8	1	Intakt	1641, Säter
3	Ben	Ben	16	3	Fragment	
4	Keramik	Kärl	7	1	Fragment	Yrg, Skaft
5	Glas	Fönsterglas	3	3	Fragment	
6	Keramik	Kärl	17	3	Fragment	Yrg
7	Ben	Ben	136	4	Fragment	
8	Keramik	Kärl	9	1	Fragment	Yrg
9	Järn	Föremål	37	1	Defekt	
10	Keramik	Kärl	11	3	Fragment	Yrg
11	Keramik	Kärl	19	1	Fragment	Yrg, Mynning
12	Keramik	Kärl	30	1	Fragment	Yrg, Mynning
13	Organiskt material	Obestämt	59	1	Intakt	Barkflöte?
14	Järn	Spik	6	1	Defekt	
15	Keramik	Kärl	2	2	Fragment	Yrg
16	Ben	Ben	67	4	Fragment	
17	Keramik	Kanna	12	1	Fragment	Yrg, Bottenrand
18	Keramik	Kärl	11	1	Fragment	Yrg, Mynning
19	Keramik	Kärl	140	1	Fragment	Yrg, Skaft
20	Keramik	Kärl	4	1	Fragment	Yrg, Grön glasyr
21	Keramik	Kärl	12	1	Fragment	Yrg, Mynning
22	Keramik	Stengods	1	1	Fragment	Nästan stengods?
23	Keramik	Kärl	6	1	Fragment	Vitbrännande gods med grön glasyr
24	Keramik	Kärl	5	1	Fragment	Yrg
25	Glas	Fönsterglas	1	1	Fragment	
26	Järn	Spik	5	1	Intakt	
27	Keramik	Kärl	11	1	Fragment	Yrg, Vitlera
28	Keramik	Kärl	1	1	Fragment	Yrg
29	Järn	Spik	6	1	Intakt	
30	Järn	Beslag	40	1	Defekt	
31	Keramik	Kärl	63	1	Fragment	Yrg, Ben
32	Keramik	Kärl	13	1	Fragment	Yrg, Ben
33	Keramik	Kärl	2	2	Fragment	Yrg
34	Glas	Fönsterglas	1	1	Fragment	Smält
35	Keramik	Kärl	62	6	Fragment	Yrg, Vitlera
36	Keramik	Kärl	34	7	Fragment	Yrg
37	Keramik	Kärl	5	1	Fragment	Yrg, Grön glasyr
38	Järn	Beslag	52	1	Komplett	
39	Keramik	Kärl	28	1	Fragment	Yrg, Ben
40	Ben	Ben	110	1	Fragment	
41	Glas	Fönsterglas	1	1	Fragment	
42	Keramik	Kärl	1	1	Fragment	Yrg

43	Ben	Ben	34	2	Fragment	
44	Keramik	Kärl	15	1	Fragment	Vitbrännande gods
45	Keramik	Kärl	3	1	Fragment	Yrg
46	Keramik	Kärl	1	1	Fragment	Yrg, Vitlera
47	Glas	Fönsterglas	5	2	Fragment	
48	Glas	Kärl	1	1	Fragment	Passglas?
49	Glas	Pärta	2	1	Defekt	
50	Slagg	Slagg	16	1	Intakt	
51	Ben	Ben	40	1	Fragment	
52	Ben	Ben	123	10	Fragment	
53	Keramik	Kärl	29	4	Fragment	Yrg
54	Keramik	Kärl	36	2	Fragment	Yrg, Vitlera
55	Glas	Kärl	5	1	Fragment	
56	Järn	Föremål	6	1	Defekt	
57	Järn	Spik	18	2	Intakt	
58	Flinta	Eldslagningsflinta	9	1	Intakt	
59	Ben	Ben	17	1	Defekt	
60	Keramik	Kärl	55	2	Fragment	Yrg
61	Glas	Fönsterglas	1	1	Fragment	
62	Glas	Kärl	5	6	Fragment	Passglas
63	Glas	Kärl	2	1	Fragment	
64	Keramik	Kärl	1	1	Fragment	Yrg, Vitlera
65	Glas	Fönsterglas	1	1	Fragment	
66	Ben	Ben	1	2	Fragment	Brända
67	Keramik	Kärl	17	1	Fragment	Yrg, Skaft
68	Glas	Kärl	2	1	Fragment	
69	Glas	Fönsterglas	11	9	Fragment	
70	Keramik	Kärl	4	1	Fragment	Yrg, Ljusbrännande
71	Keramik	Kärl	86	8	Fragment	Yrg, Vitlera
72	Keramik	Kärl	148	13	Fragment	Yrg, B la en hank
73	Ben	Ben	515	26	Fragment	
74	Ben	Ben	491	6	Fragment	
75	Glas	Fönsterglas	3	4	Fragment	
76	Keramik	Kärl	9	1	Fragment	Yrg, Lindblomsgrön glasyr
77	Keramik	Kärl	2	1	Fragment	Yrg, Grön glasyr
78	Glas	Kärl	6	1	Fragment	
79	Ben	Ben	18	3	Fragment	
80	Glas	Kärl	6	10	Fragment	Passglas
81	Keramik	Kärl	13	1	Fragment	Yrg, Mynning
82	Ben	Ben	182	2	Fragment	
83	Keramik	Kärl	428	2	Fragment	Yrg, 3 bitar, 1 mynning, 1 skaft
84	Keramik	Kärl	219	7	Fragment	Yrg
85	Keramik	Kärl	52	2	Fragment	Yrg, Vitlera
86	Keramik	Kärl	31	1	Fragment	Yrg, Grön glasyr
87	Ben	Ben	2	1	Intakt	
88	Flinta	Eldslagningsflinta	52	1	Intakt	
89	Keramik	Kärl	7	1	Fragment	C1

90	Keramik	Kärl	113	1	Fragment	Yrg, Skaft
91	Keramik	Kärl	8	1	Fragment	Yrg, Vitlera
92	Keramik	Kärl	174	1	Fragment	Yrg, Tass, 2 passbitar
93	Keramik	Kritpipa	1	1	Fragment	Skaft
94	Keramik	Kärl	36	4	Fragment	Yrg
95	Keramik	Stengods	61	3	Fragment	Westerwald, bl a botten
96	Keramik	Kärl	294	3	Fragment	4 bitar, Ben, Hank, 2 passbitar
97	Keramik	Kärl	18	1	Fragment	Yrg
98	Keramik	Kakel	23	1	Fragment	Svart glasyr
99	Läder	Spill	5	5	Fragment	Kastad
100	Läder	Sula	10	1	Defekt	Kastad

Bilaga 2. Schaktbeskrivningar

5 1

Ca 40 kvm stort.

Maskinschaktat till bevarade äldre lämningar, ca 0,8 meter under nuvarande marknivå.

Bevarade äldre lämningar i hela schaktet.

Bevarade äldre lämningar, tjocklek; ca 1,0 m.

Ett handgrävt schakt samt ett maskinschaktat till orörd botten (Fig 4.).

Sektionsritning Sektion 463.

5 2

Ca 30 kvm stort.

Maskinschaktat till äldre lämningar eller orörd undergrund. Bevarade lämningar ca 0,75 meter under nuvarande marknivå.

Bevarade äldre lämningar i västra delen av schaktet (Fig 4.).

Bevarade äldre lämningar, tjocklek; ca 1,8 m.

Ett handgrävt schakt samt ett delvis maskinschaktat till orörd botten (Fig 4.).

Sektionsritningar Sektion 417 & Sektion 419.

5 3

Ca 25 kvm stort.

Maskinschaktat till äldre lämningar eller orörd undergrund. Bevarade lämningar ca 2 meter under nuvarande marknivå.

Bevarade äldre lämningar i västra delen av schaktet (Fig 4.).

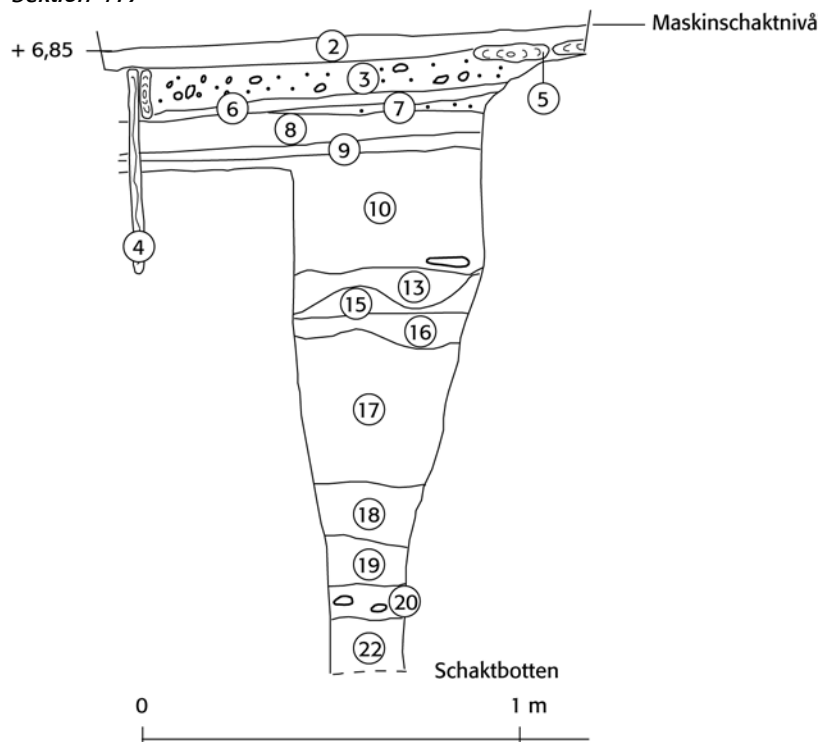
Bevarade äldre lämningar, tjocklek; ca 0,45 m.

Ett handgrävt schakt samt ett delvis maskinschaktat till orörd botten (Fig 4.).

Sektionsritning Sektion 350 (Obs! Ej renritad).

Bilaga 3. Sektioner och kontextbeskrivningar

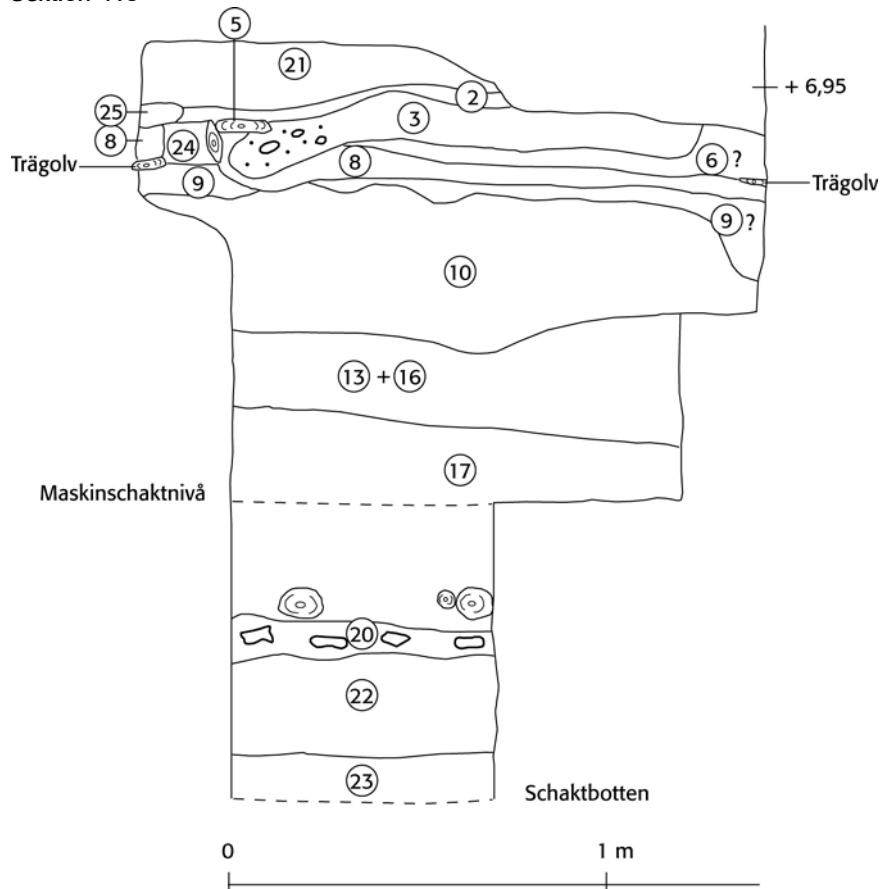
Sektion 417

Kontext

- 2 Mörk brun, mkt humös smetig silt med träflis, bark och halm. Enstaka yrg och planglas.
- 3 Ren gul sand med sten <0,15 m.
- 4 Stående träkäpp, ca 0,05 m diam.
- 5 Liggande brädor.
- 6 Flammig smetig mkt humös silt, rikligt med träpinnar, enstaka grus.
- 7 Fin ren sand med knytnävstora stenar.
- 8 Träflis och bark.
- 9 Brunrå humös "gödslig" silt med enstaka pinnar, huggspån och bark.
- 10 Brun mkt "gödslig" silt, enstaka tegel, pinnar, yrg, djurben samt trälaggar.
- 13 Ren grå silt med tegel och kalkbruk varvat med smetig brun humös silt med träflis.
- 15 Brun mkt humös silt med enstaka träflis.
- 16 Som 13.
- 17 Brun kompakt lerig mkt humös silt med pinnar, näver och träflis, enstaka stora djurben och kalkbruk.
- 18 Ljusgrå ren silt med enstaka träflis, tegelkross, stora djurben samt planglas.
- 19 Brun kompakt humös silt med enstaka pinnar, stenar <0,10 m, stora djurben samt yrg.
- 20 Grå ngt humös siltig lera med skärvsten <0,10 m, enstaka pinnar och träflis samt stora djurben.
- 22 Blågråbrun lerig fin silt med enstaka spetsade träpinnar, djurben och kolstänk.

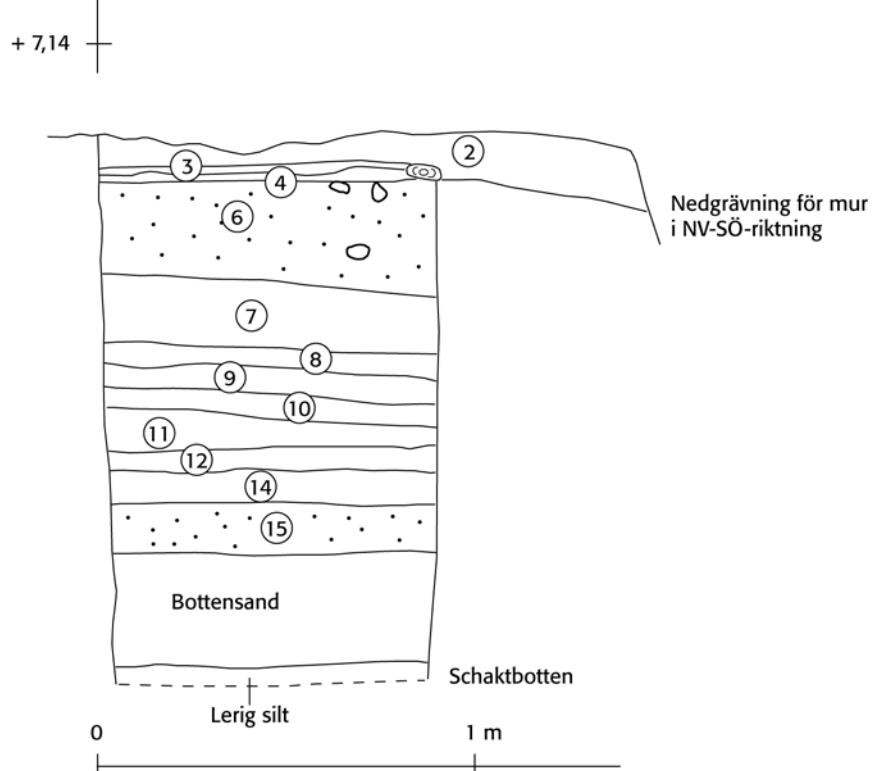
Sektion 419

Kontext

- 2 Mörk brun, mkt humös smetig silt med träflis, bark och halm. Enstaka yrg och planglas.
- 3 Ren gul sand med sten <0,15 m.
- 5 Liggande bräddor.
- 6 Flammig smetig mkt humös silt, rikligt med träpinnar, enstaka grus.
- 8 Träflis och bark.
- 9 Brunrå humös "gödslig" silt med enstaka pinnar, huggspån och bark.
- 10 Brun mkt "gödslig" silt, enstaka tegel, pinnar, yrg, djurben samt trälaggar.
- 13 Ren grå silt med tegel och kalkbruk varvat med smetig brun humös silt med träflis.
- 16 Som 13.
- 17 Brun kompakt lerig mkt humös silt med pinnar, näver och träflis, enstaka stora djurben och kalkbruk.
- 20 Grå ngt humös siltig lera med skärvsten <0,10 m, enstaka pinnar och träflis samt stora djurben.
- 21 Lös gulbrun sand.
- 22 Blågråbrun lerig fin silt med enstaka spetsade träpinnar, djurben och kolstänk.
- 23 Orörd ljusgrå homogen ren silt.
- 24 Sågad, liggande stock.
- 25 Som 3.

Sektion 463

Kontext

- 2 Mörkbrun kompakt sandig ngt grusig humös sotig silt. Enstaka tegelkross.
- 3 Liggande träplankor.
- 4 Mörkbrun ngt siltig humus.
- 6 Grå ngt humös sandig grus och småsten.
- 7 Brunsvart smetig "gödslig" mkt humös silt med mkt bark och träpinnar.
- 8 Mörkt brun humös sandig, ngt grusig silt. Enstaka sten <0,20 m och kalkbruk.
- 9 Brun ngt siltig humus med enstaka bark, pinnar och småsten.
- 10 Träflis.
- 11 Brun homogen mkt humös "gödslig" silt med sten <0,10 m.
- 12 Träflis och bark.
- 14 Mörkbrun kompakt mkt humös "gödslig" silt, enstaka träflis, slagg och grus.
- 15 Grå kompakt sandig grus med sten <0,15 m. Stora djurben och tegel.